

K PROBLEMATIKE ORGANIZÁCIE DIEVČAT V HLINKOVEJ MLÁDEŽI DIEVČENSKEJ

Nina SOZANSKÁ

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra histórie
Hodžova 1, 949 01 Nitra, sozanska.n@gmail.com

SOZANSKÁ, Nina. **On the girls in Hlinka's Youth girls organization.** Following article is devoted to organizing of girls in the Hlinka's Youth girls. This article briefly describes the development of the Slovak Hlinka Youth as such, way of organizing girls within Hlinka Youth.

Kľúčové slová: Hlinkova mládež dievčenská; slovenský štát 1939-1945; Hlinkova mládež;

Keywords: Hlinka's Youth girls; slovak state 1939-1945; Hlinka's Youth;

Národnej výchove a výchove mládeže venovali ľudáci veľkú pozornosť. Mládež bola považovaná za budúcnosť národa. V spoločnosti sa presadzoval názor, že spôsob, akým sa štát staral o výchovu mladých ľudí, odrážal celkový vzťah k národu.¹ Školy boli organizované v duchu ľudáckej ideológie a ich úlohou bolo vychovávať budúcich občanov štátu, ktorí slúžia záujmom národa. Slovenskej mládeži bolo podľa ľudákov potrebné vrátiť ideály a mládež bolo potrebné vrátiť ideálom. K ideálom, na ktorých sa mal budovať charakter novej slovenskej mládeže, patrila viera v Boha, viera v duchovné hodnoty, viera v autoritu ako potrebný princíp spoločenskej organizácie a viera v jednotnú kresťanskú rodinu, z ktorej mala vychádzať zdravá mládež. Na podporu národnej a mravno-náboženskej výchovy na školách mala byť využitá výzdoba stien, násteniek, školské slávnosti pri príležitosti pamätných a významných dní slovenských dejín. Okrem toho sa odporúčali na podporu národnej výchovy i študentské krúžky a ich práca. Veľký význam sa pripisoval samovzdelávacím krúžkom, ktoré mali

¹ CHRAPPA, Alexander. Praktické uskutočňovanie národnej a štátnej ideológie vo vedení stredných a odborných škôl. In Národná výchova na našich školách stredného stupňa. Bratislava : Spolok profesorov Slovákov, 1940, s. 95-96. Indoktrinácia prebiehala na viacerých úrovniach. Por. napr. PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena. Nitrianske kiná v období druhej svetovej vojny. In Historický časopis, 2015, roč. 63, č. 2, s. 291-312. MIKULÁŠOVÁ, Alena – PALÁRIK, Miroslav. Zásahy politiky do verejného priestoru na príklade premenovania nitrianskych ulíc v rokoch 1938-1945. In Človek, spoločnosť, doba : Stretnutie mladých historikov III. Košice : UPJŠ, 2014, s. 215-224. PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena. Oslavy piateho výročia vzniku slovenského štátu v nitrianskom regióne. In SNP – Slovensko a Európa v roku 1944. Banská Bystrica : Múzeum SNP, s. 558-568.

prehlbovať jednotlivé časti učiva. Okrem toho mal národnú výchovu podporiť aj iný takýto krúžok, a to Hlinkova mládež (ďalej HM). Úlohou Hlinkovej mládeže bolo „v zásadách národnej a kresťanskej ideológie“² vychovávať slovenskú mládež. Organizácia pracovala na pôde škôl, ale vyvíjala aj mimoškolské aktivity. Podľa svojich stanov mala vykonávať prácu sociálno-zdravotnú, technickú, telesnú, strážnu, pohotovostnú, brannú prípravu a mala pripravovať na budúci spoločenský, občiansky a vojenský život. Najskôr organizácii podliehali chlapci, neskôr sa súčasťou HM stali aj dievčatá a vytvorili dievčenské oddiely. Hlinkova mládež mala za úlohu venovať sa mimoškolskej činnosti a výchove detí a mládeže. Školopovinná mládež sa mohla dobrovoľne stať členom tohto zboru. Hlinkova mládež bola fenomén, ktorý existoval iba v období Slovenskej republiky. Jej úlohou bolo dopĺňať národnú výchovu, čo sa odrazilo na jej pôsobení v školských zariadeniach.

Po vyhlásení autonómie Slovenska v roku 1938 došlo začiatkom decembra 1938 k rozpusteniu všetkých spolkov, branných a čiastočne i mládežníckych organizácií. Snem Slovenskej republiky postupne rozpustil viaceré typy združení – slobodomurárske, komunistické, polovojenské a napokon telovýchovné. Ich majetok bol daný pod správu Hlinkovej gardy (ďalej HG) a Hlinkovej mládeže, ktorých ústredne sa stali straníckymi pobočkami Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej HSĽS). Činnosť mali v nasledujúcom roku pozastavené aj družiny kresťanského roľníckeho združenia, pobočky Maďarského kultúrneho spolku, všetky sociálnodemokratické, národnosocialistické a židovské spolky. Odborové organizácie boli združené do ústredne Slovenskej pracujúcej pospolitosti.³ Opatrenia sa netýkali iba oponentov Ľudákov. HSĽS ukončila činnosť aj niektorým vlastným telocvičným, branným a mládežníckym združeniam.⁴

V období rokov 1938 – 1945 bolo na Slovensku viacero mládežníckych organizácií, ktoré možno rozdeliť do troch základných kategórií. Prvou a najväčšou bola Hlinkova mládež. Popri nej existovali na Slovensku aj náboženské a študentské organizácie. Medzi náboženské organizácie možno zaradiť napr. Mariánske kongregácie a Konferencie sv. Vincenta. Organizácie sa uplatňovali pri rozsiahlej sociálnej činnosti v radoch sociálne slabších, predovšetkým vo vysokoškolskom prostredí, a podchytili veľký počet slovenských akademikov. Najväčší ohlas v radoch evanjelickej mládeže mali Nedeľné školy mládeže. Medzi študentské mládežnícke organizácie patrili tie, ktoré si zachovali určitú nezávislosť aj po 14. marci 1939. „Predstavovali personálny rezervoár mladých kádrov inteligencie umierneného ľudáckeho tábora.“⁵ Medzi študentské organizácie slovenskej mládeže patrili Zväz vysokoškolského študentstva, Ústredie slovenského katolíckeho študentstva či

² HORŇÁK, Mikuláš. Praktické uskutočňovanie národnej a štátnej ideológie na stredných odborných školách. In *Národná výchova*, ref. 1, s. 83.

³ Dostupné online [cit. 2015. 4. 8.]: <http://www.dejiny.sk/eknihy/gd.htm>.

⁴ Dostupné online [cit. 2015. 4. 8.]: <http://snn.sk/alozj-macek-uznavany-general-armady-slovenskej-mladeze-2/31>. 1. 2015.

⁵ KÁRPÁTY, Vojtech. Hlinkova mládež do leta 1940. In PEKÁR, Martin – PAVLOVIČ, Richard (eds.): *Slovensko medzi 14. marcom a salzburskými rokovaniami*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 354.

Združenie katolíckej mládeže alebo spolok slovenských evanjelických akademikov Kuzmány.⁶

Vývoj vzniku Hlinkovej mládeže siaha ešte pred rok 1938 a patrí ku kapitolám vnútorného vývoja a formovania ľudáckeho hnutia. Organizácia HM bola v prvej etape svojho formovania súčasťou Hlinkovej gardy, s ktorou vznikla paralelne v polovici októbra 1938. Väčšina vodcov HM z prvej etapy prešla „formáciou v Slovenskom katolíckom skautingu a v miestnych jednotách Slovenského katolíckeho orla v duchu slovenského katolíckeho tradicionalizmu“⁷. Vo všetkých fázach vývoja HM možno sledovať odraz politicko-spoločenskej situácie v rokoch 1938 – 1945 na Slovensku. Prvá fáza vývoja HM priniesla hľadanie vlastnej identity, definovanie ideového základu a konsolidáciu organizovania na základe slovenských pomerov. Nariadením vlády Slovenskej krajiny z 28. októbra 1938 (s účinnosťou od 17. decembra 1938) sa stala Hlinkova garda jedinou brannou organizáciou na území Slovenska. Na základe tohto nariadenia boli rozpustené všetky tzv. polovojenské branné organizácie a spolky.⁸ Nariadenie sa netýkalo telovýchovných a skautských spolkov a združení nemeckej a maďarskej národnosti a taktiež športových spolkov bez rozdielov národností. Činnosť nebola pozastavená ani cirkevným spolkom a korporáciám spravovaným cirkvou a organizovaným na konfesionálnom základe.⁹ Vládnym nariadením č. 70/1938 boli schválené stanovy HG, pričom v VII. bode bola po prvý raz uvedená „Hlinkova mládež ako samostatne organizovaný zbor mužskej mládeže v HG. Dátum 5. 12. , resp. 17. 12. 1938 je považovaný za úradný vznik tejto, v budúcnosti, celoštátnej organizácie mládeže“¹⁰. Hlinkova mládež prevzala základňu medzivojnového spolku Slovenských katolíckych skautov, ktorý bol 29. decembra 1938 Policajným riaditeľstvom v Bratislave vyhlásený za rozpustený. V roku 1938 evidovalo Ústredie slovenských katolíckych skautov 4960 členov v 209 oddieloch.¹¹ V súvislosti s organizovaním dievčat v roku 1939 bývalé predstaviiteľky dievčenského odboru Ústredia SKS (mal 42 oddielov so 150 vodkyňami a 1567 skautkami) vyvinuli iniciatívu na obnovu dievčenského katolíckeho skautingu na Slovensku. Mária Pecho-Pečnerová a Štefánia Pallóová 13. decembra 1939 utvorili spolok Ústredie slovenských katolíckych skautiek v Bratislave. Stanovy spolku boli schválené ministerstvom vnútra 6. februára

⁶ KÁRPÁTY, ref. 5, s. 355.

⁷ KÁRPÁTY, ref. 5, s. 353, 355.

⁸ Medzi rozpustené polovojenské branné organizácie a spolky patrili Národná garda, Národná strelecká jednota, Strelecká jednota, Ozbrojené formácie TJ Sokola, Robotníckych telovýchovných jednôt (RTJ), Jednôt čs. Orla. Nariadenie postihlo aj všetky telovýchovné a cvičné spolky Orla, Sokola, RTJ i organizácie s veľkou členskou základňou a prepracovanou štruktúrou a systémom výchovy detí a mládeže/dorastu: RTJ, Orla, TJ Sokola, židovských TJ Makkabi, Zväzu junákov skautov a skautiek RČS a ich mutácií a odnoží. MILLA, Michal. Hlinkova mládež 1938 – 1945. Bratislava : ÚPN, 2008, s. 28-30.

⁹ Medzi takéto spolky katolíckej mládeže patrili – Združenie katolíckej mládeže, Mariánska kongregácia, Konferencie sv. Vincenta či SzMKE pre maďarských katolíkov žijúcich na Slovensku. Evanjelické spolky, ktoré sa udržali, boli Zväz evanjelickej mládeže a Nedel'ná škola mládeže. Nemecká mládež a jej výchova podliehali nemeckej národnostnej menšine na čele s F. Karmasi- nom. In MILLA, ref. 8, s. 30.

¹⁰ MILLA, ref. 8, s. 31. 5. decembra sa začali prvé organizačné práce na vytvorenie HM.

¹¹ MILLA, ref. 8, s. 33-34.

1940, avšak spolok svoju činnosť nezačal na základe pokynu ministerského radcu Dr. Kosa. Policajné riaditeľstvo v Bratislave v roku 1942 potvrdilo, že spolok je bez majetku a neaktívny. Výchova dievčat tak prebiehala iba v kompetencii náboženských spolkov a združení až do júla 1940, keď sa začlenili do HM ako II. zbor HM-D.

Ďalšia etapa Hlinkovej mládeže a jej organizovania sa začala od leta 1939, keď sa osamostatnila od HG. Prvým krokom na jej osamostatnenie sa stal rozkaz hlavného veliteľa Hlinkovej gardy Alexandra Macha z 28. apríla 1939. Súčasťou tohto rozkazu bol aj dokument s názvom „Zásadné rozhodnutie vo veci Hlinkovej mládeže ako samostatnej organizácie pre mimoškolskú výchovu slovenskej mládeže“. V dokumente sa zdôrazňovalo, že Hlinkova mládež je formálne stále súčasťou Hlinkovej gardy, ale ako jej samostatný zbor má autonómne postavenie a s gardou je spojená iba osobou hlavného veliteľa. Vnútroorganizačné smernice a rozkazy pre HM vydával jej vlastný veliteľský zbor – zborový veliteľ HM a zborové veliteľstvo HM. Na Hlinkovu mládež ako na súčasť HG sa vzťahovalo aj vládne nariadenie č. 220 o Hlinkovej garde z 5. septembra 1939.¹² Nariadenie stanovilo nielen vekovú hranicu členstva v Hlinkovej mládeži (od 6 do 18 rokov), ale aj povinné členstvo v HM a HG. Táto povinnosť bola ale o tri mesiace zrušená pre protesty. Koncom roka 1939 možno badať snahy o osamostatnenie sa HM, o čom svedčí aj fakt, že nariadenie o HG č. 310 z 21. decembra 1939 už Hlinkovu mládež nespomína.¹³

Za začiatok druhého obdobia vývoja HM možno z časového hľadiska považovať začiatok roka 1940. Toto obdobie prinieslo v organizácii viaceré zmeny a úpravy v riadení a pretrvalo až do vyhlásenia SNP v auguste 1944. *“Poslaním Hlinkovej mládeže bolo poskytovať chlapcom celistvú mravno-náboženskú, národnú, kultúrnu, osvetovú, technickú, telesnú, strážnu, pohotovostnú, obrannú, sociálno-zdravotnú prípravu. Výchova bola zameraná ako organická príprava na spoločenský, občiansky a aj vojenský život v novej Slovenskej republike... Politickým cieľom bol tzv. nový človek, v prípade Hlinkovej mládeže tzv. nová mládež.”*¹⁴ Nové právne postavenie a poslanie Hlinkovej mládeže definitívne upravil zákon o Hlinkovej garde a Hlinkovej mládeži č. 166 zo 4. júla 1940, ktorý HM charakterizoval ako *„podľa vojenských zásad organizovaný zbor Strany”*¹⁵. Pronemecky orientovaný národnosocialistický tábor HG stratil priamy vplyv na mládež, čo sa odrazilo aj v rétorike periodickej a neperiodickej tlače Hlinkovej mládeže. Ideologizujúce články sa objavujú ojedinele, pojmy ako národný socializmus alebo „národne-socialistická revolúcia“ sa nevyskytujú vôbec. Výchovné smernice HM boli upravené a bola z nich vylúčená štvavá rasová a protižidovská kampaň. Zborovým a hlavným veliteľom HM sa stal Alojz Macek. HM bola podriadená strane a jej najvyšším veliteľom bol predseda HSĽS.

¹² Podľa tohto nariadenia musel každý občan slovenskej národnosti mužského pohlavia vo veku od 6 do 60 rokov s výnimkou židov vykonávať vojenskú povinnosť a ďalšie služby vlasti. Muži starší ako 18 rokov museli vykonávať túto službu v HG, mladší v HM. Vládne nariadenie č. 220/1939 zo dňa 5. septembra 1939. In Úradné noviny, 1939, č. 51, s. 487.

¹³ KÁRPÁTY, ref. 5, s. 356.

¹⁴ MILLA, ref. 8, s. 48 – 49.

¹⁵ KÁRPÁTY, ref. 5, s. 356.

Poslednou fázou v dejinách HM je obdobie od vypuknutia Slovenského národného povstania do apríla 1945, keď nastali zmeny aj v politickom systéme Slovenskej republiky, ktoré sa vo fungovaní HM pochopiteľne odrazili. Na jeseň 1944 Hlinkova mládež už nevykonávala svoju bežnú činnosť a programové aktivity. Aj v radoch HM sa našli podporovatelia SNP, v dôsledku čoho došlo k personálnym zmenám. Celoplošná činnosť HM prestala fungovať a obmedzila sa iba na fungovanie niekoľkých centier na severnom a západnom Slovensku. Program HM sa takmer prestal dodržiavať, pôvodné kurzy sa nekonali, výchova vodcov ďalej neprebíhala. Rovnako boli zastavené celoštátne akcie a bola obmedzená aj činnosť okresných veliteľstiev a program miestnych jednotiek. Podľa zákona č. 166 z júla 1940 bolo poslaním a úlohami HM vykonávať brannú výchovu, predvojenský výcvik a výcvik pre pomocnú službu na obranu štátu. HM mala byť tiež nápomocná pri udržiavaní verejného poriadku a verejnej bezpečnosti podľa toho, ako to určí minister vnútra. Členovia HM sa zapojili aj do boja proti povstalcovi ako jednotlivci alebo jednotlivé skupiny HM v rámci Pohotovostných oddielov HG. Neskôr sa začali vytvárať Pohotovostné jednotky HM. Tieto jednotky boli priradované k ozbrojeným zložkám Domobrany, Pohotovostných oddielov HG a nemeckých vojenských síl. Približujúci sa front priniesol pre HM nové úlohy, akými bola „evakuácia mládeže vo veku 16 – 20 rokov, jej prechodné usídlenie v bezpečných a strategických zónach Slovenska v osadách pre odsunutú mládež a jej neskorší presun do zahraničia“¹⁶. Mládež bola nasadzovaná aj do opevňovacích prác pod nemeckým velením. Od novembra 1944 bola mládež nasadená do budovania zátaras, prekážok, kopania priekop, opevňovacích prác atď. Nasadenci boli sústredení v pracovných táboroch HM pod vedením vodcov Hlinkovej mládeže. Okrem pracovných oddielov HM boli aj pomocné oddiely HM, ktoré zabezpečovali pomoc Slovenskému Červenému krížu, zásobovanie, poriadkovú službu, strážnu službu, fungovali ako spojári a i. Pre nedostatok pracovných síl a v snahe čo najrýchlejšie dokončiť opevňovacie práce bola slovenská vláda nútená pristúpiť k totálnemu nasadeniu mladistvých už od 15. roku vrátane vysokoškolákov do 30. roku života. Dospievajúca mládež mala nahradiť nedostatok ľudských zdrojov a propaganda preto v denníkoch prezentovala rok 1945 ako rok mladých.¹⁷ Vyššie uvedené aktivity, opevňovacie práce a odsúvanie mládeže smerom k centru evakuácie, prebiehali až do začiatku apríla 1945, keď slovenská vláda opustila Slovensko. K posledným aktivitám HM patrila „posviacka svätyne patrónky Slovenska Sedembolestnej Panny Márie v stálej Vodcovskej škole HM v Moravskom Sv. Jáne“¹⁸. Posviacka sa konala 25. marca 1945 za prítomnosti hlavného veliteľa HM A. Maceka a popredných členov HM. Činnosť organizácie sa skončila po prevzatí úradnej moci čs. orgánmi a jej zrušením v apríli 1945.

Organizovanie dievčat v Hlinkovej mládeži

Do júla 1940 boli dievčatá organizované iba v náboženských spolkoch. Chýbala im organizácia, ktorá by fungovala na rovnakých princípoch a zásadách ako HM.

¹⁶ MILLA, ref. 8, s. 142.

¹⁷ MILLA, ref. 8, s. 143.

¹⁸ MILLA, ref. 8, s. 143.

Tento nedostatok si všimli a upozornili naň napríklad aj noviny Svornosť, ktoré vychádzali v Nitre.¹⁹ V apríli 1940 priniesli článok, v ktorom upozorňovali na nedostatočnú organizáciu dievčenskej mládeže. Chlapci boli organizovaní v HM, avšak dievčatám chýbala jednotná organizácia. Autor článku nepovažoval za správne „drobiť mládež na spolččky“, ako to bolo v období I. ČSR. Rovnako autor nesúhlasil s tým, aby vznikli dve dievčenské katolícke organizácie, pretože by to viedlo k sporom a hádkam. Predstava autora spočívala v jednej organizácii s jednotným vedením a s jediným cieľom: „... vychovať nábožensky ucelenú, národne prebudenú, duševne a telesne zdravú dievčenskú mládež.“ Konkrétne preferované riešenie zjednotenia dievčenskej mládeže bolo združovať matky a dievčatá v rámci Katolíckej jednoty, kde by vznikli rôzne skupiny dievčat s osobitným vedením. V rámci Katolíckej jednoty žien sa preferovala dievčenská organizácia Veniec, na ktorú autor upozornil, pričom zároveň žiadal jej podporu z radov vedúcich učiteľov. Za úplne nevhodný bol považovaný pre dievčatá skauting, pretože „pre výchovu rodinnú nevyhovuje“²⁰. Odpoveďou na článok bola reakcia kňaza, ktorý upozornil, že „úlohy materstva nevyčerpávajú ani povinnosti, ani schopnosti ženy“. K tomuto názoru sa priklonila aj redakcia, aj keď upozornila na to, že „materstvo je do úzadia tlačené, zaznávané, posmievané a preto často nežiadané“. Výchova dievčat mala byť jednotná a všestranne zameraná, hoci najviac sa preferovala výchova dievčaťa „pre jej vznešené povolanie dobrej kresťanskej matky“²¹. Noviny Svornosť sa viac téme organizovania dievčenskej mládeže nevenovali. Samotný štát kládol dôraz na organizovanie mládeže, či už dievčenskej, alebo chlapčenskej. Deti a mládež vyrastali v propagandou ovplyvnenom prostredí. Oficiálna ideológia štátu sa odrážala aj v mládežníckych organizáciách. Mládež bola z ideologického hľadiska považovaná za budúcnosť národa, na ktorej sa bude stavať. Preto bolo nevyhnutné organizovať aj dievčenskú mládež a zapojiť ju do procesu budovania štátu. Štruktúrovanie Hlinkovej mládeže vychádzalo z modelu nemeckej Hitlerjugend, hoci malo isté špecifiká. Dievčatá od 10 do 14 rokov boli v Nemecku organizované v Jungmädel a od 14 do 21 roku v jednotkách Bund Deutsches Mädel.²² Chlapci vo veku 10 – 14 rokov boli združení v Deutsches Jungvolk, 14- – 18-roční v Hitlerjugend. Organizácia podliehala vedeniu Baldura von Schiracha s titulom Reichsjugend – Führer. V roku 1940 sa ríšskym vodcom mládeže stal Artur Axmann. Ústredím pre nemeckú ženskú mládež bolo Reichfrauenführung, ktoré viedla Gertruda Scholtz. Vodkyne nepodliehali vodcom. Prostredníctvom svojho ústredia podliehali priamo ríšskemu vodcovi mládeže. Dievčatá sa v rámci Hitlerjugend začali organizovať v roku 1931. Vstup do Hitlerjugend bol pre mládež povinný. Členovia organizácie nosili uniformy – rovnošaty.²³

¹⁹ Pochopiteľne, o nedostatočnej organizovanosti dievčat sa písalo aj v iných periodikách. Ja som si Svornosť vybrala ako príklad, pretože noviny vychádzali v Nitre a venujem sa problematike organizovania dievčenskej mládeže v tomto meste.

²⁰ Svornosť, 1940, roč. IV., č. 15, s. 1. Voláme po jednotnej organizácii dievčenskej.

²¹ Svornosť, 1940, roč. IV., č. 18, s. 3. Ako vychovávať dievčatá.

²² CHRAPPA, ref. 1, s. 97.

²³ MILLA, ref. 8, s. 261. Organizácia Hitlerjugend: 15 chlapcov tvorilo družinu, 50 čatu, 150 stotinu, 600 zástavu, 3000 pluk, 100 000 oblasť a 500 000 kraj. Nemecká Hitlerjugend bola organizovaná

Práve druhá fáza formovania a fungovania Hlinkovej mládeže zahŕňa aj začiatok organizovania dievčat v Hlinkovej mládeži. Organizovanie dievčat v HM sa začalo na základe § 17 zákona o Hlinkovej garde a Hlinkovej mládeži č. 166/1940 zo 4. júla 1940, ktorý definoval, že „členmi Hlinkovej mládeže sú štátni občania slovenskej národnosti vo veku od 6 do 20 rokov, prijatí na základe dobrovoľnej prihlášky, a funkcionári Hlinkovej mládeže, i vyše dvadsaťroční“²⁴. Organizovanie dievčat v Hlinkovej mládeži v praxi znamenalo, že „dievčenská mládež vo veku 6 – 20 rokov aj so svojimi činovníčkami vytvárala samostatný II. zbor v HM, označený skratkou HM-D“²⁵. Zborovou vodkyňou HM-D sa stala v septembri 1940 Štefánia Poláková, vymenovaná Alojzom Macekom. Jej zástupkyňou bola Margita Valková, od roku 1942 krajská vodkyňa. „V druhom zbere pracovali tri výchovné oddelenia pri HVHM, utvorené podľa veku – víly, tatranky, devy, ďalej duchovná správa, hospodárska správa a technické (špecializované a výcvikové) odbory pri HVHM. Výchovnou jednotkou v HM-D bola družina, t. j. 7 dievčat a vodkyňa, organizačnou zložkou so samostatným organizačným, programovým a hospodárskym statusom bol oddiel (3 družiny, vodca, duchovný radca). Pre činovníčky v HM-D platili tie isté podmienky a pravidlá, ktoré sa zaužívali v organizácii činovníkov HM-M.“²⁶

Zákon zo 4. júla 1940 definitívne upravil postavenie a úlohy Hlinkovej mládeže.²⁷ Členmi HM sa mohli stať už nielen chlapci vo veku od 6 do 20 rokov, ale aj dievčatá v tomto veku. Hlinkova mládež sa stala samostatnou organizovanou zložkou HSĽS a mala rovnocenné postavenie s Hlinkovou gardou. Poslanie Hlinkovej mládeže definoval zákon takto:

- „a) vychovávať slovenskému štátu a národu oddaných vlastencov v duchu kresťanských zásad,
- b) vykonávať brannú výchovu a spolupôsobiť pri predvojenskom výcviku a výcviku pre pomocnú službu na obranu štátu podľa platných predpisov“²⁸,

v 34 krajoch.

²⁴ Slovenský zákonník 1940. Zákon zo dňa 4. júla 1940 o Hlinkovej garde a Hlinkovej mládeži. V celom zákone č. 166 nie sú konkrétne spomenuté dievčatá, spomína sa iba Hlinkova mládež ako jednotná organizácia. Keďže dievčatá neboli organizované v inej skupine, stali sa súčasťou HM ako HM-D.

²⁵ MILLA, ref. 8, s. 94.

²⁶ MILLA, ref. 8, s. 94.

²⁷ Pôvodne boli členmi HM iba chlapci vo veku 6 – 19 rokov. Vekové obmedzenie platilo od decembra 1938 do 5. 9. 1939. V tento deň slovenská vláda prijala nariadenie č. 220/1939 o povinnom vstupe všetkých 6- – 19-ročných do HM. Povinnosť vstupu a jeho opätovnú dobrovoľnosť zaviedlo opäť vládne nariadenie č. 310/1939. Na základe zákona č. 166/1940 o HG a HM zo 4. 7. 1940 bolo definitívne upravené postavenie HM a organizácia začala okrem chlapcov zastrešovať aj dievčatá. MILLA, ref. 8, s. 70.

²⁸ Podľa zákona č. 31/1943 Sl. z. zo dňa 1. apríla 1943 o brannej výchove podliehali brannej výchove slovenskí štátni občania mužského pohlavia vo veku od 6 do 50 rokov a ženského pohlavia vo veku od 6 do 30 rokov. Brannú výchovu dievčat vo veku od 6 do 20 rokov a vysokoškolačok viedla a vykonávala HM. Úlohou predvojenskej brannej výchovy bolo, vychovávať a pripravovať mládež v duchu zásad brannosti prehlbovaním národného sebavedomia, pestovaním telesných schopností a vštepovaním odborných vedomostí pre obranu záujmov národa a štátu. Špeciálnou úlohou brannej výchovy dievčat je i dobrá príprava pre rodinný život“. Predvojenská branná výchova bola organizovaná v rámci jednotiek HM. Všetky ostatné dievčatá sa organizovali do nových útvarov PBV, ktoré boli utvorené takto: družstvo PBV tvorilo 8 – 10 dievčat

- c) byť nápomocnou právnymi predpismi na to určeným orgánom pri udržovaní verejného poriadku a verejnej bezpečnosti spôsobom, ktorý určí minister vnútra, pričom jej členovia používajú rovnakú ochranu ako úradné orgány (zák. čl. XL/1914),
- d) pestovať telesnú výchovu, šport, zdatnosť a duch kamarátstva,
- e) plniť ďalšie úlohy, ktoré jej zveria osobitné právne predpisy²⁹.

Hlinkova mládež bola ako celok rozdelená na dva zbory.

I. zbor HM-M tvorili 6- 20-roční chlapci aj so svojimi činovníkmi.

II. zbor HM-D tvorili 6- 20-ročné dievčatá aj so svojimi činovníčkami.

Činovníčka mohla byť každá Slovenka kresťanského vierovyznania, ktorá mohla popri svojom povolání pracovať s deťmi aspoň 3 – 4 hodiny týždenne a organizovať si s nimi program. Musela disponovať osobnými vlastnosťami, povahou, charakterom, zdravím a schopnosťou viesť mládež. Rovnako musela mať morálne predpoklady a nemohla byť trestaná. Minimálny vek bol stanovený na 14 rokov pre vodkyňu tatraniek, 16 rokov pre vodkyňu diev a 21 rokov pre vodkyňu vyššej jednotky (stotiny; miestna vodkyňa).

Na čele zborov stál zborový vodca HM alebo zborová vodkyňa HM. Chlapčenský zbor HM-M viedol zborový vodca, ktorý bol prvým zástupcom hlavného veliteľa HM. Zborová vodkyňa dievčat bola druhou zástupkyňou hlavného veliteľa Hlinkovej mládeže. Úlohou akéhokoľvek vodcu či vodkyne bolo viesť a „ťahať“ za sebou celok. Takýto človek musel viesť spolkový život, rozhovory, prednášky. Funkciu mali zastávať len tí najlepší.³⁰

Chlapci a dievčatá boli rozdelení podľa veku do troch výchovných oddelení:

chlapci	vĺčatá (6 – 11 rokov)
	orly (11 – 16 rokov)
	junáci (16 – 20 rokov)
dievčatá	víly (6 – 11 rokov)
	tatranky (11 – 16 rokov)
	devy (16 -20 rokov)

a vedúca družstva (jedna z nich), čata PBV bola tvorená 3 družstvami PBV a vedúcou čaty, stotinu PBV tvorili 4 čaty a vedúca stotiny PBV. Všetky dievčatá v jednotkách PBV tvorili II. podskupinu PBV (I. podskupinu tvorili chlapci). Obe podskupiny tvorili miestny pododdiel PBV. Miestny oddiel HM (tvorený I. a II. skupinou HM) a miestny pododdiel PBV podliehali miestnemu vodcovi HM. Pracovný program brannej výchovy dievčat bol rozdelený na III skupiny: I. duchovné stvárňovanie (výchova národná, duševná, rodinná, sociálnezdrazovná, spoločenská), II. branný výcvik (výcvik poradový, pomocný bojový, samaritánsky, výcvik v ženských prácach, telovýchova a spev), III. všeužitočné práce. Úlohou slovenských dievčat v brannej výchove bolo chápať vec vážne a byť hrdými na svoju službu národu a štátu; chodiť presne na schôdzky; poslúchať vedúcu a ochotne spolupracovať. In Slovenská deva, 1943, roč. II., b. č., s. 40 – 41. Branná výchova dievčat.

²⁹ Slovenský zákonník 1940, s. 254.

³⁰ Slovenský národný archív (ďalej SNA), f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 2.

Každý zbor mal duchovnú správu, správu branno-národnej výchovy a hospodársku správu, záujmové/výcvikové odbory a školu pre vodkyne (vodcov). Jednotlivé záujmové/výcvikové odbory pri zboroch tvorili v HM záujmové/výcvikové oddelenia. Boli to:

- oddelenie telovýchovné (s viacerými pododbormi – všeobecná telesná výchova, branný telocvik, ľahká atletika, vodné športy, lyžiarstvo, hokej, lopotové hry, futbal, šerm, pästiarstvo, turistika, cyklistika, jazdectvo),
- oddelenie sociálno-zdravotné (s pododbormi – sociálny, zdravotný),
- oddelenie hudobno-dramatické (s pododbormi – hudba, spev, divadlo, sólo i zborová recitácia, rytmika),
- propagačno-kultúrne oddelenie (s pododbormi – tlačový, rozhlasový, technický /film, foto a stavby/ a štatistický),
- letecké oddelenie, ktoré bolo zložkou Slovenského leteckého zboru,
- oddelenie pre styk a spoluprácu s mládežou v zahraničí.

Hlinkovu mládež ako celok spravoval a viedol hlavný veliteľ HM – s vodcami, vodkyňami a vedúcimi zborov a oddelení z Hlavného veliteľstva HM. Dovedna teda tvorili Hlavné veliteľstvo Hlinkovej mládeže (ďalej HVHM). Na čele odborov stáli vedúci oddelení.³¹

Dievčatá boli organizované v Hlinkovej mládeži na podobnom princípe ako chlapci. Sedem dievčat na čele s vodkyňou tvorilo rodinu, 3 rodiny s vodkyňou a duchovným radcom tvorili kmeň (21 dievčat + 3 vodkyne). Štyri kmene dievčat vedené kmeňovou vodkyňou tvorili stotinu na čele so stotinovou vodkyňou a duchovným radcom. Všetky stotiny HM-D v obci tvorili skupinu HM-D. Na ich čele stála skupinová vodkyňa. Skupiny HM-D v okrese viedla zoskupová vodkyňa HM-D. V obci boli dve skupiny: skupina HM-M a skupina HM-D. Spolu tvorili v obci ako celok Hlinkovu mládež na čele s miestnym vodcom HM. Jeho prvým zástupcom bol vodca skupiny HM-M a druhým zástupcom vodkyňa skupiny HM-D. Miestny obvod Hlinkovej mládeže bol totožný s obvodom politickej obce. Miestne obvody Hlinkovej mládeže v jednom politickom okrese tvorili okres HM a všetky okresy HM v politickej župe tvorili župu Hlinkovej mládeže. Slovensko bolo po 25. júli 1939 rozdelené na 6 žúp a 60 okresov.³²

Výchovné prostriedky Hlinkovej mládeže boli rozdelené podľa veku organizovaných detí. Pre vily sa mali najviac využívať rozprávky, hry, schôdzky, prechádzky v prírode, ručné práce a letné kolónie, „*k tomu, aby sme sformovali celú bytosť dieťaťa*“³³. Na výchovu tatraniek sa odporúčalo využívať družinové sústavy, rodinné sústavy tvorené 8-člennými skupinami, hry, ručné práce, prechádzky, tábory v prírode. Najstaršie členky Hlinkovej mládeže – devy – sa mali vychovávať prostredníctvom záujmových krúžkov, schôdzok, prechádzok, ďalej poľnými hrami, ručnými prácami, táborením.

Základným pozdravom dievčat v HM bolo známe „Na stráž!“ a heslo „Za Boha a za národ“. Vodkyne Hlinkovej mládeže mali tiež svoje heslo „Nič pre

³¹ SNA, f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 2.

³² SNA, f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 2.

³³ SNA, f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 2.

seba, všetko pre národ!". Zásady dievčat organizovaných v HM zhrňali všetky dôležité vlastnosti správnej Slovenky, ktorá dbá na svoju náboženskú a morálnu výchovu a na svoju prácu v prospech národa:

„1. Buď vernou Slovenkou. Buď hrdá na slávu a boj svojich predkov a s vierou v budúcnosť pracuj za svoj národ!

2. Buď oddaná Bohu a zostaň navždy verná viere svojich otcov!

3. Vyplň statočne svoje povinnosti a obetuj sa za blaho celej slovenskej pospolitosti!"³⁴

Víly, tatranky i devy mali svoje vlastné heslá, zákony a sľuby, ktoré skladali. Heslom víl bolo „Rob všetko čo najlepšie!". Zákony vílam odporúčali, aby boli dobré Slovenky, nábožné, poslúchali na slovo, boli usilovné ako včielky, milé a úprimné. Sľub, ktorý víly skladali, znel: „Pred Bohom, večným strážcom našej slovenskej zeme, sľubujeme, že budeme poslušné a oddané Bohu, národu, Slovenskému štátu, rodičom a zachováme zákony víl.“ Heslo tatrániek bolo „Ďalej a vyššie!". Zákony tatrániek sa prispôbovali vyššiemu veku týchto dievčat. Správna tatranka mala byť bohabojná a verná Slovenka, pravdovravná a priama, poslušná, pracovitá, obetavá, družná a zdvorilá, šetrná, veselej mysle, čistá v myšlienkach, slovách a skutkoch a mala chrániť prírodu a cenné ľudské diela. Sľub tatrániek znel: „Pred Bohom, večným strážcom našej slovenskej zeme, sľubujeme, že budeme vždy verné slovenskému národu, Slovenskému štátu a viere našich otcov; statočne vyplníme svoje povinnosti v rodine a v škole; zachováme zásady Hlinkovej mládeže a zákon tatrániek a svoje mladé sily zasvätime práci za Boha a národ.“ Najstaršie dievčatá, devy, mali heslo „Slúž a stráž!/Bohu a národu – vieru a reč!". Zákony vyzývali devy, aby sa báli Boha a milovali svoj národ, chránili česť slovenského dievčaťa, boli obetavé, verné a láskavé, boli silné v búrkach života a chystali sa utvoriť slovenský domov. Sľub diev znel: „Pred Bohom, večným strážcom našej slovenskej zeme, sľubujeme, že budeme vždy verné Slovenskému štátu, slovenskému národu a viere našich otcov; statočne vyplníme svoje povinnosti; zachováme zásady Hlinkovej mládeže a zákon diev a celý svoj život zasvätime práci za Boha, blaho slovenskej rodiny a celej národnej pospolitosti.“ Heslá, zákony a sľuby sa menili s narastajúcim vekom dievčat. Kým pri vílach sa apelovalo na náboženskú stránku a usilovnosť mladého dievčaťa, devy boli už pripravované na založenie rodiny, jej budovanie a prácu v prospech celého národa.

Všetky tri skupiny mali vypracovaný pracovno-výchovný program. Cieľom výchovy bolo „*vychovať slovenskému národu a štátu statočné, nábožensky a národne uvedomelé, vzdelané, zdravé ženy – matky, ktoré budú raz vedieť čo najlepšie plniť svoje povinnosti v rodine a v národe, ktoré budú rozumieť práci a budú sa vedieť obetovať v práci za blaho celej slovenskej pospolitosti.*“ Odporúčané prostriedky výchovy boli rozprávky, rozhovor, prednášky, knihy, časopisy, piesne, básne, ručné práce, hra, tanec, schôdzky, prechádzky, telocvik, šport, táborenie, rodinná sústava a krúžková sústava. Výchova u víl mala prebiehať hravým spôsobom, mala viesť k poznávaniu najbližšieho okolia, najmä domácnosti. Výchova tiež mala viesť k presnosti, samostatnosti a slušnosti. Výchova a pracovný program víl pozostávali z nábožensko-mravnej a národnej výchovy, inteligencie, zručnosti, starostlivosti o zdravie, šikovnosti/ohybnosti a spoločenského správania. Tatranky mali

³⁴ SNA, f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 2.

výchovou získať vedomosti o vlasti i svete, o prírode. Zároveň sa mali zaúčať do všetkých ženských prác. Devy mala výchova pripraviť prakticky na život v rodine, v spoločnosti a na verejnosti. Pracovno-výchovný program tatraniek a diev pozostával z výchovy mravnej a ideovej, náboženskej, národnej, rodinnej, spoločenskej, sociálnej, náukovej a praktickej. Program tiež zahŕňal „gazdinstvo“, zdravotníctvo, ručné práce, prírodovedu a záhradníctvo i pomocnú službu.

Sociálne rozdiely medzi dievčatami mala zakryť rovnošata, ktorú dievčatá nosili. Rovnošaty boli určené pre víly, tatranky, devy aj vodkyne. Ich úbory a zloženie približuje tabuľka č. 1. Na rovnošaty sa pripínali príslušnostné odznaky hnutia – šatkový, čiapkový –, opaskové spony, gombíky HM a krížiky HM, ktoré symbolizovali príslušnosť k Hlinkovej mládeži. K rovnošate patrila aj trojrohá šatka, ktorá sa nosila uviazaná na košeli. Na rozdiel od chlapcov neboli súčasťou dievčenských rovnošiat zbrane. Dievčatá mali niekoľko rovnošiat určených na rôzne príležitosti.

Cvičná rovnošata bola určená na nosenie po celý rok pri telovýchovnom alebo technickom výcviku a na rozkaz nadriadených činovníčok HM.

Pracovná rovnošata sa nosila po celý rok v službe, ako aj mimo služby pri pracovno-výchovnom programe, pri vystupovaní HM a na rozkaz nadriadených činovníčok HM. Úbory pracovnej rovnošaty boli letné (nosené od 1. IV. do 30. IX.) a zimné (nosené od 1. X. do 31. III.).

Sviatočná rovnošata bola určená na celoročné nosenie v službe, ako aj mimo nej na vychádzku, pri slávnostných príležitostiach, pri vystupovaní HM a na rozkaz nadriadených činovníčok HM. Úbory sviatočnej rovnošaty boli letné a zimné a nosili sa v rovnakom čase ako pracovná uniforma. Vychádzkový úbor bolo tmavobelasy a slávnostný úbor žltobiely. Používanie slávnostného úboru povoloval hlavný veliteľ HM písomným súhlasom. Sviatočná rovnošata mohla byť nahradená slovenským ľudovým krojom. Ako označenie príslušnosti k HM sa nosil znak HM (8 cm) pripevnený na ľavej strane prs ľudového kroja. Krajinská vodkyňa mala pole na znaku príslušnosti striebornej farby.³⁵

Periodikom, ktoré bolo určené pre dievčatá v Hlinkovej mládeži, bola Slovenská deva vychádzajúca od jesene 1940. Časopis sa snažil vyzdvihnúť všetky dôležité témy týkajúce sa HM ako celku, ale aj jej dievčenskej časti.³⁶ Slovenská deva napr. na margo rovnošaty dievčatám pripomenula, ako sa v nej správne správať. Správanie v rovnošate malo byť slušné, dôstojné, reprezentujúce celé hnutie Hlinkovej mládeže. Rovnošata mala byť upravená, vyhladená a čistá. Dôraz sa

³⁵ SNA, f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 8. Kým pri chlapcoch boli uniformy presne popísané (farba, dĺžka, materiál), o dievčenských sa takýto presný údaj nezachoval.

³⁶ Deťom a mládeži boli určené viaceré periodické či neperiodické časopisy. V apríli 1939 začala vychádzať Nová mládež, určená všetkým členom Hlinkovej mládeže. V novom školskom roku vznikol nový časopis určený pre chlapcov od 6 do 10 rokov – Vlča. Súbežne pre vodcov a pracovníkov HM začal vychádzať časopis Stráž. Dievčatám bol určený časopis Slovenská deva. Najmladším dievčatám – vílam – bola časť priestoru venovaná vo Vlčati. Osobitný časopis pre junákov, najstarších chlapcov, začal vychádzať roku 1943 pod názvom Prelom. ZÁVACKÁ, Marína. Hrdinské vlčatá – oficiálne detské vzory rokov 1939 – 1944. In PEŠEK, Ján et al. Kapitoly našich slovenských dejín. Bratislava: Historický ústav SAV, 2006, s. 33 – 41.

kládol aj na úctu k národným symbolom. Rovnošata bola vonkajším symbolom HM a Slovenka v nej mala budiť dojem „*rezkého, slušného, jemného dievčaťa*“³⁷.

Časopis Slovenská deva priniesol informatívny článok Čo máme vedieť o HM. Príspevok približoval základné informácie o organizácii mládeže s poukázaním na prácu dievčat a žien v HM. Hlinkova mládež sa začala organizovať na podklade vládneho nariadenia číslo 70 z 5. decembra 1938 už v decembri 1938. Najprv sa v nej organizovali len slovenskí chlapci. Dievčatá sa začali združovať na základe zákona o Hlinkovej garde a Hlinkovej mládeži č. 166 zo 4. júla 1940. Prvé dievčenské jednotky HM boli utvorené v deň narodenia vodcu A. Hlinku 27. septembra 1940. Článok označoval Hlinkovu mládež za národné hnutie „*novej slovenskej mládeže v slobodnom slovenskom štáte*“ a jedinou predstaviteľku slovenskej mládeže, ktorá podľa autora článku „*svojou dobrovoľnou prácou koná čestnú službu národa.*“ V roku 1941 organizovala okolo 180 tisíc chlapcov a dievčat a bola považovaná za mladú slovenskú armádu. V tomto období v nej pracovalo viac ako 12 000 poverených vodcov a vodkýň HM. Organizácia Hlinkovej mládeže v rokoch 1939 – 1940 usporiadala 32 prázdninových vodcovských kurzov, ktoré absolvovalo vyše 1200 vodcov a vodkýň. Hlavným heslom HM bolo heslo A. Hlinku, „*Za Boha a za národ*“. Spomedzi hlavných úloh, ktoré HM plnila, autor článku vyzdvihol: „*... vštepuje do srdc svojej mládeže smysel pre sociálne cítenie a konanie. Buduje na tradícii svojho národa a udržiava jeho ľudový svojráz. Hlinkova mládež pozerá dnes radostne a odvážne do budúcnosti, ktorú si svojou svedomitou prácou za Boha a národ buduje.*“³⁸

Dievčatá mali v HM získať vlastnosti uvedomelej, šľachetnej, no tvrdej Slovenky a pripraviť sa „*brániť život národa ako matka, vychovávateľka, vodkyňa, učiteľka – brániť ho v rodine, v škole, vo verejnom živote, a to voči nepriateľovi vnútornému i vonkajšiemu... Viera v Boha, viera v istú budúcnosť národa, zdravý slovenský optimizmus, zachovanie a zveladenie slovenského svojrázu, schopnosti uplatniť sa v praktickom živote, v rodine a domácnosti, národná hrdosť a sila osobnosti a žulová tvrdosť a odolnosť hrdinskej matky vo verejnom živote – to sú charakteristické vlastnosti, ktoré musia zdobiť vás, slovenské dievčatá*“³⁹.

Hlinkova mládež bola organizácia, ktorej úlohou bolo vychovávať deti a mládež v duchu národných ideálov. Postupným likvidovaním polovojenských branných organizácií z čias Československa došlo k budovaniu nového monopolu na výchovu mládeže. Výchova a organizácia slovenskej mládeže nebola založená na prirodzených potrebách mladých ľudí a nekládla dôraz na ich záujmy. Naopak, vychádzala z vopred premyslenej koncepcie prevýchovy mládeže a z jasných, dopredu definovaných cieľov – akým spôsobom má „*nový človek*“ po procese prevýchovy slúžiť politickým, vojenským alebo sociálnym záujmom slovenského štátu. Hlinkova mládež bola postavená na vojenských princípoch (rozkazy, príkazy), nacionalizme, dôslednom dodržiavaní rodových úloh muža a ženy v spoločnosti.⁴⁰ Organizácia mladých ľudí na Slovensku vychádzala

³⁷ Slovenská deva, 1941, roč. I., č. 3, s. 31. Chováš sa v rovnošate HM-D správne?

³⁸ Slovenská deva, 1941, roč. I., č. 1, s. 14. Čo máme vedieť o HM.

³⁹ MILLA, ref. 8, s. 95. Citované podľa časopisu Stráž 1942, roč. III., 1942, č. 6 – 7, s. 149.

⁴⁰ KOKLESOVÁ, Bohunka. V tieni Tretej ríše. Oficiálne fotografie Slovenského štátu. Bratislava : Slovart, 2009, s. 97 – 98.

z nemeckého modelu. Pozornosť bola sústredená na upevňovanie fyzickej zdatnosti a odolnosti, disciplíny, menej už na intelektuálne vzdelanie a schopnosť vyjadriť svoj vlastný názor. Hlinkova mládež, na rozdiel od Hitlerjugend, bola prepojená s katolíckou a v menšej miere aj s evanjelickou cirkvou. Na všetkých úrovniach v Hlinkovej mládeži mali svoju funkciu duchovní radcovia, ktorí mali dohliadať na mravnú, náboženskú, nacionálnu a sociálnu výchovu detí a mládeže. Organizácia bola rozdelená jednak rodovo a jednak podľa veku. Dievčatá sa stali súčasťou Hlinkovej mládeže na základe júlového zákona č. 166/1940. Ich organizácia bola zrkadlom organizovania chlapcov. Počas svojho členstva v HM prechádzali tromi stupňami výchovy. Vo veku od 6 do 10 rokov patrili k vílam, od 11 do 16 rokov k tatránkam a od 16 do 20 rokov k devám (obdobne boli pomenované stupne chlapcov: vlčatá, orly, junáci). Dievčatá od 21 rokov sa mohli uplatniť ako vodkyne vyšších jednotiek. Úlohou a cieľom HM bolo v duchu hesla „Za Boha a za národ“ vychovať tzv. nového človeka, ktorý bude prospešný pre spoločnosť a svoju vlasť. Vo výchove chlapcov a dievčat sa výrazne odrážali rodové rozdiely. Chlapčenská výchova bola založená na princípoch brannej výchovy, dominovala disciplína, cvičenie pohotovosti a pevnej vôle. Dôraz sa kládol aj na poriadok, samostatnosť a obetavosť v prospech záujmov celku. Dievčenská výchova spočívala v dôraze na život v rodine. Celý výchovno-pracovný program pre dievčatá vychádzal z tohto princípu. Dievčatá sa učili domáce práce, ručné práce, osvojovali si základy sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Tieto základné prvky výchovy boli doplnené charakteristicky s ohľadom na ženské pohlavie, a preto ich ďalšia výchova mala pripraviť na život v rodine, výchovu detí, na domáce práce, sociálnu a zdravotnú opateru či charitatívnu činnosť. Uvedené prvky výchovy sa v praxi odrazili v podobe účasti na rôznych akadémiách, charitatívnych zbierkach, kde sa učili životu v rodine a pomoci druhému. Od útleho veku bola dievčenská mládež vedená k práci v domácnosti, záhrade a rodine. Dievčatám bola zdôrazňovaná ich najdôležitejšia úloha v budúcnosti – úloha matky a manželky. Členky HM-D boli vychovávané podľa zásad Hlinkovej mládeže v duchu nacionalizmu a s dôrazom na nábožensko-mravnú výchovu.

Sociálne rozdiely medzi deťmi malo zakryť nosenie uniforiem, ktoré zároveň vyjadrovali príslušnosť k Hlinkovej mládeži. Rovnosť medzi členmi organizácie navonok prezentovalo oslovenie sestra/brat.

Hlinkova mládež bola popri Deutsche Jugend jednou z dvoch oficiálnych organizácií mládeže v slovenskom štáte. Pôsobiskom organizácie neboli priamo školy, ale mestá a obce. Dievčatá a chlapci navštevujúci ľudovú, meštiansku či strednú školu mohli dobrovoľne vstúpiť do radov Hlinkovej mládeže a podieľať sa na stavbe nového Slovenska.

Tabuľka č. 1 – Prehľad uniforiem, úborov a ich zloženie (zdroj: SNA, f. MO SR č. 605 Hlinkova mládež, k. 19, zv. 8)

Typ rovnošaty	Úbor	Popis
Cvičná rovnošata	Telocvičný	čiapka, blúzka, svetrík, šortky, pančuchy, cvičky,
	Herný	tepláková blúza a nohavice, krátke pančuchy, baretová čiapka, trampky
	Technický	kukla a kombinéza
	Kúpací	Plavky
Pracovná rovnošata	Ľahký	baretová čiapka, blúzka s vreckami, šatka (víly, tatranky, devy) alebo viazanka (vodkyne), krúžok HM (víly, tatranky, devy), skladaná sukňa, pás, krátke alebo dlhé pančuchy, poltopánky alebo celé topánky, zatváracia pelerína (v lete) alebo zatvárací plášť (v zime), rukavice, šnúra a pišťala
	úplný	baretová čiapka, blúzka s vreckami, šatka (víly, tatranky) alebo viazanka (devy, vodkyne), krúžok HM (víly, tatranky), skladaná sukňa, pás, sveter (v zime), zatváracia blúza, krátke alebo dlhé pančuchy, poltopánky (v lete) alebo celé topánky (v zime), zatváracia pelerína alebo zatvárací plášť, rukavice, šnúra a pišťala
	vodcovský (len vodkyne)	baretová čiapka (vodkyne do 20 rokov a príslušníčky VŠHM a VVŠHM) alebo plochá čiapka (vodkyne od 20 rokov), blúzka bez vreciek, viazanka, hladká sukňa, pás, otvorená blúza, dlhé pančuchy, poltopánky alebo celé topánky, otvorená pelerína alebo otvorený plášť (v lete), otvorený plášť alebo kožený plášť (v zime), rukavice, šnúra, pišťala
Sviatočná rovnošata	vychádzkový	(víly, tatranky, devy, vodkyne) baretová čiapka (vodkyne do 20 rokov a príslušníčky VŠHM a VVŠHM) alebo plochá čiapka (vodkyne od 20 rokov), vyšívaná blúzka, skladaná sukňa (víly, tatranky, devy) alebo hladká sukňa (vodkyne), pás, zatváracia blúza (víly, tatranky, devy) alebo otvorená blúza (vodkyne), krátke (v lete) alebo dlhé pančuchy (v zime, vodkyne i v lete), poltopánky alebo celé topánky, zatváracia pelerína (víly, tatranky, devy v lete) alebo zatvárací plášť (v zime), otvorená pelerína alebo otvorený plášť (v lete), otvorený plášť alebo kožený plášť (v zime), rukavice, šnúra, pišťala
	slávnostný	(len vodkyne) baretová čiapka (vodkyne do 20 rokov a príslušníčky VŠHM a VVŠHM) alebo plochá čiapka (vodkyne od 20 rokov), vyšívaná blúzka, hladká sukňa, pás, otvorená blúza, dlhé pančuchy, poltopánky, otvorená pelerína, rukavice, šnúra a pišťala

Štúdia je čiastkovým výstupom projektu VEGA č. 1/0615/15: Medzi politikou a každodennosťou. Zo života v Nitre v rokoch 1939 – 1945.

KAŽDODENNOSŤ A FENOMÉN MODERNIZÁCIE V NOMÁDSKOM PROSTREDÍ 20. STOROČIA

Marwan AL-ABSI

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Katedra kulturológie, Hodžova 1
949 74 Nitra, malabsi@ukf.sk

AL-ABSI, Marwan. Everyday life and the phenomenon of modernization in nomadic society of the 20th century. Historical and geographical conditions of the Arab world divided living space for its population into urban, rural and nomadic. During the 20th century, Bedouin communities were exposed to significant impacts of urban and rural environments. The paper analyzes the transformation of everyday life of Syrian Bedouins that has reflected in various aspects of nomadic daily life in the last century.

Kľúčové slová: arabskí nomádi; beduíni; spôsob života beduínov; Sýrska púšť;

Keywords: Arab nomads; Bedouins; Bedouin way of life; Syrian desert;

Beduíni¹ sú arabskí nomádi žijúci v kmeňových spoločenstvách. So svojimi stádami putujú po púšťach, polopúšťach a stepiach na Blízkom východe a v severnej Afrike, kde hľadajú pastvu a vodu pre ovce, kozy a ťavy. Milujú slobodu a nezávislosť, preto potrebujú oveľa väčší životný priestor ako usadlíci. Obchodujú s mäsom, mliečnymi výrobkami, kožou a vlnou s obyvateľmi dedín, v blízkosti ktorých sa so svojimi stádami práve zdržujú. Za získané peniaze si kupujú predmety dennej potreby, napríklad riad, remeselné výrobky, zbrane a strelivo, z potravín najmä múku, cukor a soľ. Sú hrdí na svoj tradičný spôsob života, v rámci ktorého sa spoliehajú sami na seba. Najuznávanejšími hodnotami sú česť, odvaha, pohostinnosť a lojalita k príslušníkom svojho kmeňa a k hosťom. Žijú v priestranných stanoch², ktoré sú vystlané ručne tkanými kobercami z bavlny alebo vlny a kožušinami zvierat, ktoré chovajú. V tomto prenosnom príbytku privítajú a pohostia každého – príbuzného alebo člena iného kmeňa, no aj zvedavého cudzinca. Sú štedrými hosťiteľmi a svojich hostí si veľmi vážia.

¹ Pôvod slova „beduín“ je v arabskom slove bádíja (= púšť), z ktorého je odvodený tvar badawí (= púštny), prekladaný do slovenčiny ako beduín. Slovo „Arab“ pôvodne označovalo kočovného beduína. Až neskôr zahŕňalo všetkých, ktorí hovorili po arabsky alebo prijali arabskú kultúru.

² Jeho veľkosť závisí od spoločenského postavenia beduína. Jedna rodina zvyčajne obýva jeden stan.